

Рис. 2. Удосконалення фінансового механізму інвестування освітньої сфери

Пожусва Т.О. Довженко Ю.С. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах виходу економіки України з кризового стану надзвичайно важливого значення набуває активізація інноваційно-інвестиційної діяльності, оскільки без цього неможливо здійснити прогресивні структурні зрушення в економіці, провести оновлення реального сектору, підвищити конкурентоспроможність та забезпечити сталий соціально-економічний розвиток держави.

Проблемам інноваційно-інвестиційної політики присвячено дослідження багатьох відомих вітчизняних та іноземних учених-економістів. Фундаментальний аналіз інвестиційного процесу в умовах ринку проводиться у працях Дж. М. Кейнса, І. Фішера, Л. Койка, Д. Йоргенсона, В. Міта, Л. Т. Гайера та інших. За умов формування ринкових відносин дана проблема розробляється багатьма вітчизняними вченими, про що свідчать роботи В.П. Александрової, О.М. Алімової, О.І. Амоши, М.С. Герасимчука, М.П. Денисенка, С.І. Дорогунцова, А.О. Заїнчковського, М.І. Іванова, І.І. Лукінова, О.М. Паламарчука, А.А. Пересади, С.Ф. Покропивного, С.Я. Салиги, А.І. Сухоруква, Н.В. Тарасової, М.Г.Чумаченка, Г.А. Швиданенко, В.Я. Шевчука та інших [14, с. 190-191]. Однак чимало питань удосконалення організаційно-економічного механізму й активізації інноваційно-інвестиційної діяльності залишаються невисвітленими і потребують теоретичного, методичного й практичного вирішення. Нинішній механізм регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності поки що не повною мірою відповідає сучасним вимогам і не має необхідної комплексної методологічної бази. Не відпрацьовано концептуальні питання й такі напрями, як регулювання фінансового аспекту інвестиційного процесу відтворе-

ння капіталу, формування ресурсів і джерел інвестування, функціонування повноцінного ринку цінних паперів [3, с. 2-3].

Одним із шляхів вирішення цієї важливої проблеми є створення сприятливого інноваційно-інвестиційного клімату, який забезпечив би залучення та раціональне використання коштів, їх інвестування в так звані точки зростання - найбільш ефективні високотехнологічні виробництва, які створюють умови для запуску інвестиційного мультиплікатора та розвитку суміжних виробництв. Активізація інноваційно-інвестиційної діяльності - вагомий чинник сталого економічного розвитку України та вирішення основних соціальних завдань, підвищення рівня життя населення. При цьому особливо важливою проблемою сьогодення є удосконалення науково-методичних основ механізму активізації інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні [5, с. 414].

Все це визначається терміном "інновація" (нововведення). Він почав широко застосовуватися в практичній діяльності у другій половині ХХ ст. До складу інноваційної діяльності входять наукова праця, створення і впровадження технології, продукту [6, с. 11].

Розвинені країни в основному застосовують інноваційну стратегію "нарощування", використовуючи для цього власний науково-технічний потенціал, створюючи на цій базі нові продукти, матеріали, технології. В Україні шляхи "нарощування" істотно скоротилися, про що свідчать такі показники: у розрахунку на кожного вченого витрати (зарплата, комунальні витрати, устаткування, матеріали тощо) становлять лише кілька тисяч американських доларів, у США - 200 тисяч, тобто в десятки разів більше. За витратами на цивільні дослідження у відсотках від внутрішнього валового продукту наша держава не входить навіть в двадцятку розвинених країн. За час реформ, починаючи з 1990 р., витрати на НДДКР знизилися в декілька разів [9, с. 12]. Частка використання наукомістких технологій в Україні на рубежі ХХІ ст. у світовому масштабі складала менше 1 %, тоді як частка США - 39, Японії -- 30 і Німеччини -16 % [11, с. 2].

На зміну постіндустріальній економіці в розвинених країнах приходить економіка, побудована на глибоких, усебічних знаннях, її риси: "вибуховий" характер, по-новому організовані сфери послуг, що відрізняються мобільним поширенням знань, інформаційними і телекомунікаційними технологіями. Результативність досліджень і розробок визначається кількістю виданих патентів на винаходи, свідоцтвами на корисні моделі, проектами на нові товари, матеріали, послуги, передовими виробничими технологіями, "ноу-хау" згідно Міжнародної Патентної Класифікації [13, с. 17].

Оцінюючи реальний рівень науково-технологічної та інноваційної діяльності в Україні, можна говорити, що Україні загрожує небезпека залишитися осторонь глобальних процесів постіндустріального характеру. Лише здійснення структурної перебудови економіки за пріоритетного розвитку науки, технологій, освіти, охорони здоров'я, забезпечення соціального захисту людини як носія знань, як впроваджувача інновацій, дасть змогу підвищити конкурентні переваги України у світовому господарстві [11, с. 2].

Згідно даним офіційної статистики питома вага інноваційно активних підприємств у промисловості в 2000 р; становила лише 14,8 % (близько 1,5 тис), причому зміна форми власності не стала запорукою впровадження інновацій, натомість відповідний показник для підприємств недержавної форми власності не набагато вищий - 17,4 %. Питома вага інноваційне активних підприємств 1994-2000 рр. зменшилася в 1,8 раза [10, с. 10].

Кількість впроваджених прогресивних технологічних процесів у 2000 р. ледь перевищила 1400, причому з них лише 430 характеризуються як маловідходні, ресурсозберігаючі та безвідходні, тоді як у 1991 р. ці показники становили відповідно 7303 та 1825 [10, с. 10]. Тобто впровадження технологічних процесів за десятиліття зменшилося більш ніж у п'ять разів, у тому числі маловідходних, ресурсозберігаючих - більш ніж у чотири рази.

Поширеним напрямом інноваційної діяльності у 2000 р. було оновлення продукції (1,4 тис. підприємств; 15,3 тис. нових видів продукції), переважно споживчого характеру (12,5 тис. найменувань). Галузевий спектр обновлюваної продукції характеризується таким чином: близько 40 % - легка промисловість, 27,5 % - харчова і лише 17 % - машинобудування й металообробка [10, с. 11].

Не відбулося кардинальних змін в інноваційній діяльності і в 2001 р. Лише 1503 промислових підприємства (14,8 % загальної кількості) виявили інноваційну активність, кожне четверте з них впроваджувало нові технологічні процеси [2, с. 120]. Кожен третій із цих процесів є маловідходним, ресурсозберігаючим або безвідходним.

Низький рівень інноваційної активності певним чином позначається на галузевій структурі промислового виробництва й оновленні основних фондів.

Деформація галузевої структури промисловості України за роки незалежності визначається більш ніж двократним збільшенням питомої ваги сировинних і енергомістких галузей виробництва (близько 60 % у 2000 р.) при двократному скороченні питомої ваги галузей машинобудування до 13 %.

Наближається до критичної межі ситуація у сфері оновлення основних фондів: якщо в 1995 р. коефіцієнт оновлення становив 5,9 %, то у 2000 р. - 2,4 %. Зношення основних виробничих фондів досягло 423 %, тоді як у 1991 р. воно дорівнювало 36,5 %. До того ж у промисловості цей показник залишився в цілому практично незмінним: у 1991р. - 49,7 %, у 2000 р. - 50,1 %, хоча й знижувався у 1994 р. до 28,3 %. Вищим за середній у 2000 р. був ступінь зносу в таких галузях, як заготівля (55,4 %), транспорт (50,2 %), будівництво (48,7%), зв'язок (47,4 %). Єдина галузь, де за період незалежності ступінь зношеності зменшився до 32,6 %, - це торгівля та громадське харчування [21, с. 15].

Не краща ситуація й зі спрацьованістю основних невиробничих фондів, рівень якої збільшився з 24,2 % у 1991 р. до 34,7 % у 2000 р. При цьому небезпечним для інноваційного розвитку України є зростання

ступеня спрацьованості невиробничих, основних фондів у науці й науковому обслуговуванні до 45,7 % [13, с. 15].

Для підготовки й реалізації комплексної системи організаційного управління інноваційними програмами і проектами велику увагу слід приділити вивченню й аналізу досвіду розвинених країн (США, Німеччини, Великобританії, Австралії, Японії) в галузі трансферу технологій, фінансування, державної підтримки й стимулювання розвиненої інноваційної діяльності, включаючи високі технології, одержання на цій основі позитивного результату [6, с. 10].

Складність регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності полягає в тому, що вона охоплює різнобічні сфери економічного життя - науково-технічний прогрес, державне управління економікою, банківсько-фінансову діяльність, комерційний розрахунок підприємств, ціноутворення тощо. Найчастіше проблему інвестування зводили до методів розподілу ресурсів капітальних вкладень. У зв'язку з цим в інвестиційний процес включали лише фондоутворюючі галузі. У цьому розумінні формування матеріально-технічної бази розглядалося у відриві від розширеного відтворення [7, с. 2].

Нинішній механізм регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності, поки що не повною мірою відповідає сучасним вимогам і не має необхідної комплексної методологічної основи. Не відпрацьовані концептуальні положення та такі напрями, як: регулювання фінансового аспекту інвестування, формування ресурсів і джерел інвестування, повноцінне функціонування ринку цінних паперів.

У сучасних умовах забезпечення сталого економічного розвитку залежить від здійснення активної інноваційно-інвестиційної політики та поведінки суб'єктів інноваційно-інвестиційної діяльності. Саме тому необхідно здійснювати виважену інноваційно-інвестиційну політику як з урахуванням інтересів суб'єктів цього процесу, так і усвідомлення ними відповідальності за долю держави та її місця у світовій співдружності. Тому в основу здійснення процесів Інвестування пропонуємо покласти принципи: "інноваційно-інвестиційного партнерства". Його суть полягає в активізації інвестування на основі консенсусу між суб'єктами інноваційно-інвестиційного процесу з приводу формування сприятливого інвестиційного клімату й здійснення узгодженої політики [12, с. 38].

Партнерами в інвестиційній сфері виступають суб'єкти: органи державного управління, підприємці, фінансові інституції, а також населення. У цьому партнерстві" кожному з учасників відводиться певна роль. Так, органи державного управління розробляють організаційні, економічні й правові основи цього інституту і підтримують сприятливий інноваційно-інвестиційний клімат з обов'язковим посиленням стимулюючих функцій податків, захисту майнових прав як стратегічних інвесторів, так і дрібних; це створює надійні передумови для того, щоб активізувати акумуляцію коштів населення на інвестиційні цілі. Підприємці мають забезпечити прискорення інноваційно-інвестиційної діяльності в узгоджених напрямках структурної перебудови, а фінансові інституції - підтримувати стабільність національної валюти та забезпечувати прийнятне кредитування пріоритетних напрямів розвитку економіки. Населення активізує накопичення коштів для інвестування. Схема інвестиційного партнерства з визначенням учасників, сфер діяльності, заходів щодо реалізації цього принципу наведена на рис. 1. Таким чином, інноваційно-інвестиційне партнерство є принципом здійснення інноваційно-інвестиційної політики. Він передбачає узгодження суб'єктами інвестиційних відносин цілеспрямованої інноваційно-інвестиційної діяльності, покликаної забезпечити її активізацію для якісних зрушень у розвитку національної економіки. Виходячи з цих позицій запропонуємо блок-схему організаційно-економічного механізму активізації інвестування, подану на рис. 2. У ній - три блоки. Перший: загальносистемні умови інноваційно-інвестиційної діяльності. Другий: регулятивні фактори забезпечення інвестування. Третій блок - напрями активізації інноваційно-інвестиційної діяльності [1, с. 47].

Важливим елементом процесів інвестування є забезпечення сприятливого інноваційно-інвестиційного клімату. Для цього необхідно застосовувати такі методологічні положення як: інноваційно-інвестиційний клімат має забезпечувати баланс інтересів усіх учасників інноваційно-інвестиційної діяльності, бути стабільним і досить гнучким; для різних інвестицій необхідний відповідний режим їх стимулювання; інвестиції покликані забезпечувати впровадження у виробництво інноваційних факторів розвитку; інвестиції мають бути чітко збалансовані з процесами відтворення робочої сили завдяки створенню необхідної кількості робочих місць, які б ефективно функціонували; інноваційно-інвестиційна діяльність не повинна порушувати комплексні властивості економічної стійкості й безпеки господарських систем, а також екологічних умов регіонів [10, с. 10].

Таким чином, інноваційно-інвестиційний клімат визначається як сукупність соціальних, політичних, економічних, юридичних та інших факторів, що визначають ступінь ризику капіталовкладень і можливість їхнього ефективного використання [4, с. 150].

Застосування запропонованих методологічних підходів дає змогу характеризувати інноваційно-інвестиційний клімат як особливу підсистему, яка створює передумови для найкращого використання суспільно-економічних відносин у розвитку продуктивних сил через активну інвестиційну діяльність. Виходячи з такого розуміння категорії інноваційно-інвестиційного клімату, пропонується його структура, наведена на рис. 3. Обсяг інвестицій залежить від рівня й структури сукупного попиту; норми банківського відсотка; граничної ефективності капіталу; стану й механізму регулювання грошово-кредитної системи та умов трансформації заощаджень в інвестиції; рівня розвитку фондоутворюючих галузей як матеріально-речовинної складової інвестиційного процесу; потенційна динаміка структурної перебудови економіки [12, с. 38].

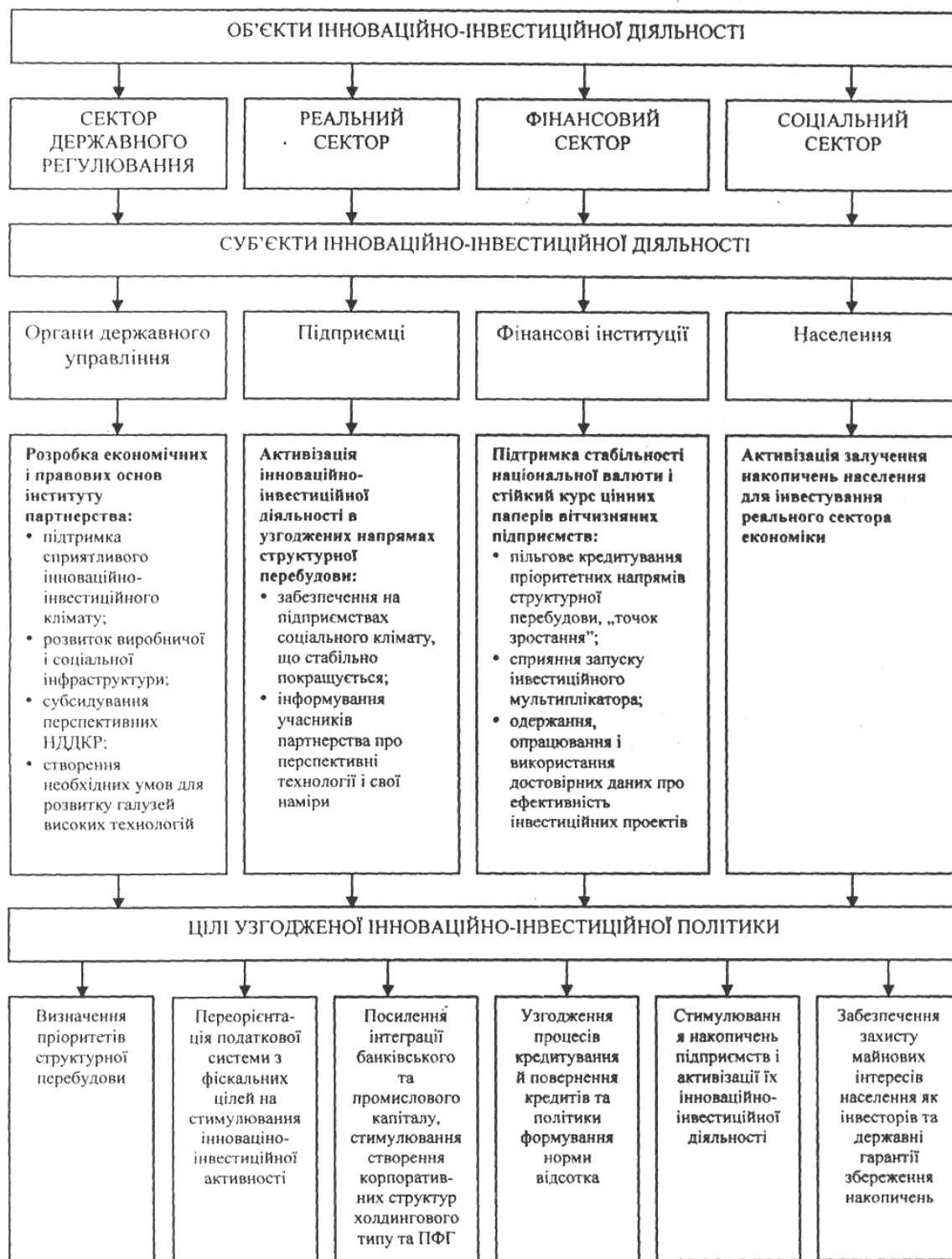

Рис. 1. Схема інноваційно-інвестиційного партнерства

Важливим інвестиційним ресурсом є гроші, які в умовах нормального функціонування фінансово-кредитного механізму можуть допомогти сформувати основний капітал реального сектора. З урахуванням ролі сучасної грошової системи ієрархія управління інвестиційними процесами має такий вигляд: попит - інвестиції - гроші. Тобто на першому плані - усунення деформацій попиту й створення умов для його росту, що сприяє збільшенню інвестицій. Відповідно до позитивної динаміки інвестицій і попиту припустимою є розширена пропозиція грошей.

Внаслідок поживлення виробництва мають бути створені об'єктивні умови для того, щоб зростаючий потік інвестицій спрямовувався на вдосконалення галузевої й технологічної структури економіки, і тільки в цьому випадку можливий мультиплікативний ефект [8, с. 10].

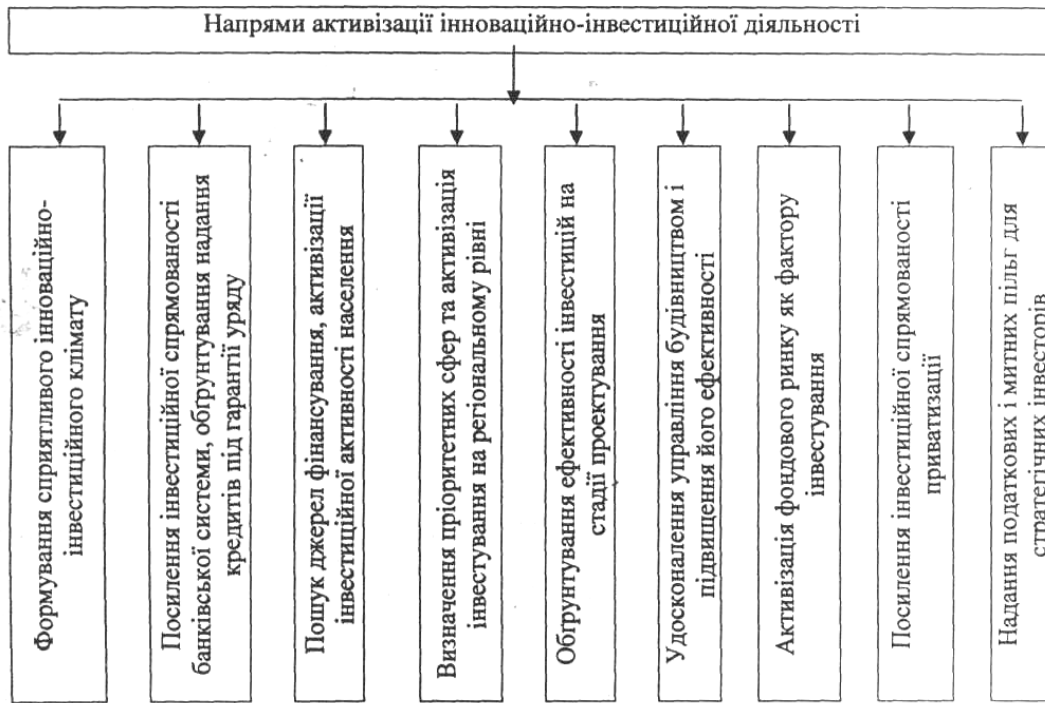

Рис. 2. Схема формування організаційно-економічного механізму активізації інвестування

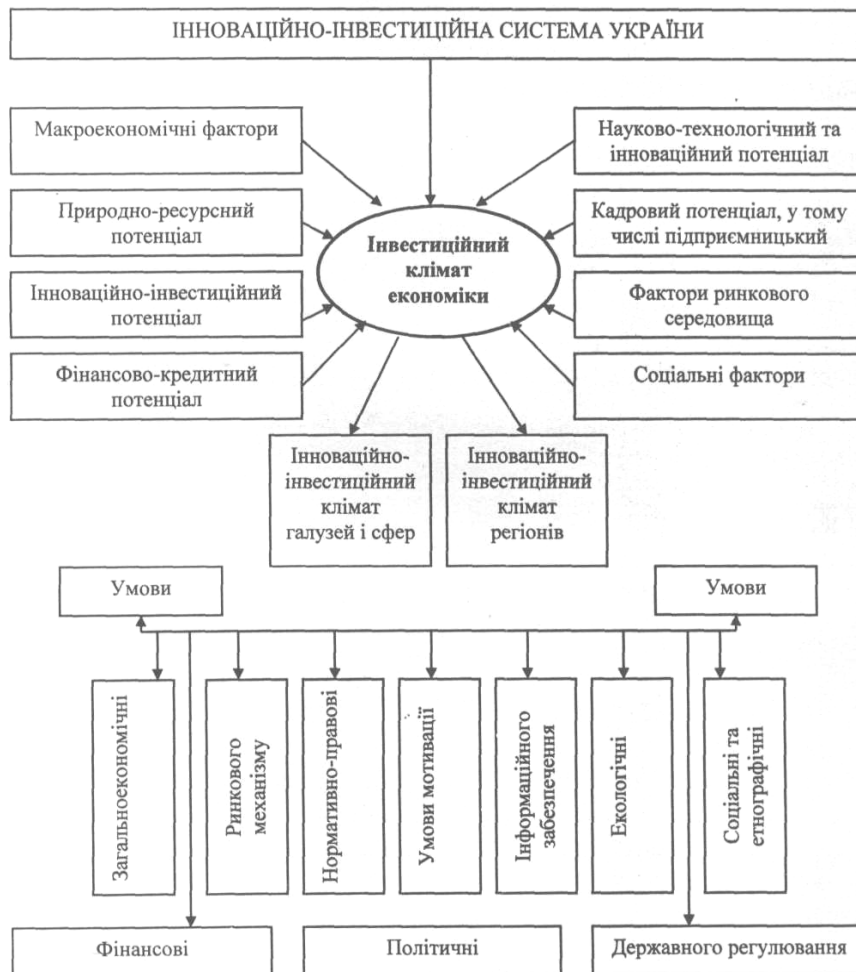

Рис. 3. Схема формування інноваційно-інвестиційного клімату

Зараз в Україні намітилися зміни на краще, але тільки – намітилися. Щодо інвестицій, то їх все ще недостатньо навіть для простого відтворення, не кажучи про розширення. Надію дає те, що серед пріоритетних економічних завдань глава держави в своєму посланні до Верховної Ради зазначив, що до 2011 р. мають зберегтися темпи економічного зростання на рівні від 5 до 6,5 % щорічно. Зокрема передбачається, що в 2002-2004 рр. Україна повинна забезпечити зріст ВВП на рівні 5-6 %, інвестиції в основний капітал - 10-12 %, інфляції – 7-9 %, приріст доходів населення - 6-7 %. У цей період необхідно завершити формування базових інституцій ринкової економіки, створити середовище здорової й ефективної конкуренції, – сказано в посланні [3, с. 2-3].

Із вищенаведеного можна зробити такі висновки:

1. Головною метою державного управління інвестиційно-інноваційними процесами в Україні в умовах сьогодення є спрямування інвестицій у проривні інноваційні проекти, створення умов для фінансової та інтелектуальної капіталізації. Мезоекономічне управління інвестуванням доцільно ґрунтувати на ефективному попиті населення на товари широкого вжитку та промислових підприємств на засоби виробництва й інновації [14, с. 23].
2. Парадигма стратегічного управління інвестуванням у сучасних умовах повинна враховувати тенденції інформатизації та інтелектуалізації постіндустріальної економіки за допомогою реальних і віртуальних комунікацій на основі інформаційної відкритості, соціалізації, гуманізації і демократизації, які спрямовані на задоволення активних потреб соціуму в процесі капіталовкладень та залучення його представників до формування стратегій функціонування та розвитку підприємств.
3. Здатність підприємства до розвитку за оптимальною для галузі чи станом зовнішнього середовища інноваційною стратегією великою мірою забезпечується його інноваційним потенціалом. Величина інноваційного потенціалу залежить є стільки від розмірів матеріально-технічної бази підприємства чи ступеня прогресивності технології, скільки від здатності системи менеджменту своєчасно виявляти нові можливості, що криються у середовищі господарювання і забезпечувати їх ефективну реалізацію.

Джерела та література

1. Ансофф И. Стратегическое управление. - М.: Экономика, 1989. - С.47.
2. Бабенко М. В. Воздействие экономических условий на предприятие. - М.: МАКСПресс, 2001.- СІ 7-120.
3. Безработних стало больше // Киевский регион. - 2002. - 23-29 мая. - С. 2-3.
4. Государственное регулирование инвестиций. - М: Наука, 2000. - С.150.
5. Денисенко М. П. Організаційно-економічний механізм інвестування - К.: Науковий світ, 2001.- С.361-414.
6. Денисенко Н., Довгалов Ю. Экономика проектирования в условиях ускорения научно-технического прогресса. - К.: Будівельник, 1989. - С.10-11.
7. Діаманти - світу, прибутки - Україні // Уряд, вісник. - 2002. -12 квіт. - С 2.
8. Друкер П. Ф. Рынок: как выйти в лидеры. Практика и принципы. - М.: Воок сьатъБегіпетаііопаі, 1992. - С.10.
9. Корнай Я. Юридические обязательства, проблема их соблюдения и мягкиебюджетные ограничения // Вопр. экономики. -1998. - № 9. - с12
10. Крейдич І. До питання про інвестиційну привабливість регіонів // Економіст. - 2001. -№9.-С.10-11.
11. Президент Леонид Кучма: Курс на евроинтеграцию является естественным следствием обретения Украиной независимости // Факти и комментарии. - 2002. - 1июня. - С. 2.
12. Разгон В. Й. Инвестиции в основной капитал и проблема экономического роста в России / Автореф. дис. д-ра экон. наук. - Иваново: Ивановский гос. ун-т, 1999. - С.38.
13. Хаустов В., Панфилова Т. Інноваційні процеси в Україні: реалії і перспективи розвитку // Економіст. - 2002 - № 3. - С. 15-17.
14. Пожусева Т.О. Інвестиційна політика України // Вісник Технологічного університету Поділля (Хмельницький державний університет). - 4.1, Т.2. - №4 - Хмельницький, 2004.-С. 190-195